

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

УДК 342.9

DOI 10.32782/2709-9261-2022-2-4-1

Атаманчук Наталія Іванівна,

доктор юридичних наук, доцент
(Київський регіональний центр НАН України, м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3893-084X>

Чайка Вікторія Вікторівна,

доктор юридичних наук, доцент
(Державний податковий університет, м. Ірпінь, Київська обл.)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5990-7342>

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ОБРАЗУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Актуальність статті зумовлена потребою приділення уваги проблематиці образу працівників правоохоронних органів під час виконання ними службових обов'язків, а також запровадження адміністративної відповідальності за таке правопорушення. У статті на основі аналізу положень адміністративного законодавства, окремих законопроектів, наукової літератури, вивчення зарубіжного досвіду досліджено особливості юридичної відповідальності за образу працівників Національної поліції України. Проаналізовано зарубіжний досвід застосування відповідальності за образу та наклеп на працівників поліції в Польщі, Німеччині, Франції та Іспанії.

Ключові слова: правовий захист, адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, образа, поліцейський.

Постановка проблеми. Формування та розвиток громадянського суспільства в Україні актуалізує питання підвищення ефективності та якості правового регулювання, формування засад правової державності, поваги до прав і свобод людини та громадянина, захисту честі та гідності особи і неприпустимості будь-яких зловживань. Особливої актуальності набуває захист честі та гідності працівників правоохоронних органів, зокрема поліції, під час виконання службових обов'язків, які можуть здійснюватися у конфліктних умовах та супроводжуватися значним психологічним навантаженням.

Слушним є твердження А. Батечко, що «працівник поліції є важливою ланкою функціонування системи «державна–суспільство». У зв'язку з цим він як посадова особа та як фізична особа повинен бути особливо захищеним державою, у тому числі мати додаткові

соціально-правові засоби захисту, що поширюються і на сферу його приватності, складниками якої є власна честь, гідність та ділова репутація, оскільки дискредитація працівника поліції як представника влади не може не позначитися на авторитеті цих органів загалом, тому посягає на інтереси держави, дестабілізуючи нормальне функціонування останньої» [1, с. 62–63].

Початок військової агресії Російської Федерації проти України та запровадження воєнного стану на території нашої держави 24 лютого 2022 року посилили роль працівників правоохоронних органів у забезпеченні правопорядку та збільшили їхнє службове навантаження в умовах воєнного часу. Саме тому неприпустимими є образи працівників правоохоронних органів, а забезпечення права працівників поліції на захист честі та гідності під час виконання ними службових обов'язків потребують належного законодавчого врегулювання.

Поділяємо думку А. Боровик, що «незадовільний стан правової охорони працівників правоохоронних органів від посягань на їхню честь, гідність та авторитет спонукає до пошуку можливих шляхів розв'язання проблеми, серед яких варто виокремити удосконалення адміністративного та кримінального законодавства» [2, с. 68].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням відповідальності за образу поліцейського присвячені праці таких вітчизняних учених: А. Батечко здійснено аналіз особливостей захисту честі та гідності працівників Національної поліції України [1]; А. Боровик досліджено актуальні проблеми юридичної відповідальності за образу представника влади [2]; К. Бугайчук проаналізовано зарубіжний досвід правового регулювання відповідальності за образу працівників поліції та можливості його використання в Україні [3]; Ж. Марініч щодо особливостей захисту честі, гідності та ділової репутації поліцейського [4]; М. Співак щодо захисту честі і гідності громадян та працівників правоохоронних органів: посилення адміністративної відповідальності [5] тощо. Однак, незважаючи на ступінь вивчення, в умовах постійних змін вітчизняного законодавства, зумовлених запровадженням воєнного стану в Україні, залишається низка нерегульованих питань, які потребують подальшого дослідження, зокрема щодо посилення адміністративної відповідальності за образу поліцейського.

Метою статті є розгляд дискусійних питань, пов'язаних з юридичною відповідальністю за адміністративне правопорушення, зокрема, образу працівників поліції, а також формування пропозицій щодо їх вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 3 Конституції України [6] людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Окрім того, статтями 28 і 32 Конституції України [6] закріплюється право кожного на повагу до його гідності та честі, а також на недоторканість ділової репутації. Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Особливо актуальними є зазначені положення Основного Закону щодо працівників правоохоронних органів в умовах воєнного часу, під час зростання їхньої ролі у забезпеченні правопорядку та збільшення службового навантаження.

Поділяємо думку М. Співак, що «реальна діяльність патрульних поліцейських із попередження і припинення протиправних дій часто проходить у несприятливих умовах. У процесі суперечностей між поліцейським та правопорушником кожен відчуває психологічне напруження, що найчастіше трансформується у конфлікт, де відбувається, з одного боку, порушення честі і гідності громадян, що є одним із найважливіших прав, повага до яких гарантується державою першочергово, з іншого – умисні, публічні дії, які ображають честь та гідність працівника Національної поліції України під час виконання ним службових обов'язків, виражені в непристойній формі, осквернення поліцейського однострою» [5, с. 48].

Вважаємо, що образа поліцейського повинна розглядатись як юридично каране діяння з передбаченою відповідальністю.

Зауважимо, що положення Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП)[7] передбачають відповідальність за образу виключно працівників транспорту, які здійснюють контроль за перевезенням пасажирів (ст. 185⁹), та суддів (ст. 185³). Від-

повідальність за образу правоохоронців у КУпАП чітко не визначена та найчастіше кваліфікується за ст. 173 КУпАП або ст. 185 КУпАП, що створює юридичні незгодженості у правозастосовній діяльності.

Так, К. Бугайчук, досліджуючи зарубіжний досвід правового регулювання відповідальності за образу працівників поліції та можливості його використання в Україні, зазначає, що:

1) у нормативно-правових актах країн Європи та колишнього СНД розрізняються діяння щодо образи працівників поліції та образи чи наклепи, вчинені стосовно звичайних осіб; як правило, образа чи наклеп на працівника правоохоронного органу є злочином, інші ж дії – адміністративним проступком; такі дії мають кваліфікований склад, який виявляється у публічному поширенні таких образ чи наклепів;

2) покарання за образу поліцейського застосовується тільки у випадках, пов'язаних з виконанням ними своїх посадових обов'язків, в іншому разі справа розглядатиметься у звичайному порядку;

3) склад такого злочину може визнаватися кваліфікованим у разі, якщо такі наклепи чи образи поширено за допомогою ЗМІ або через Інтернет;

4) у Республіці Польща образу поліцейського відділяють від звичайної образи; до форм такої образи працівника поліції віднесено нецензурну лайку, вульгарні висловлювання, образливі жести, карикатури, фотографії, вебсайти чи статті в Інтернеті. Відповідно до параграфу 1 ст. 226 Кримінального кодексу Республіки Польща за образу поліцейського передбачена відповідальність у вигляді обмеження або позбавлення волі до 1 року [8];

5) у Франції образа поліцейського визнається кримінальним злочином, більш того, МВС Франції забезпечує захист такого поліцейського у суді; справи за образу поліцейського порушуються за його заявою; цікавим є те, що у Франції встановлена кримінальна відповідальність за використання відзнак та уніформи поліції, а також предметів, схожих на ті, що використовуються поліцією, та здатні ввести громадян в оману;

6) правозастосовна практика Іспанії показує, що образа поліцейського, яка не має тяжких наслідків, карається штрафом відповідно до ст. 37 Органічного закону «Про захист безпеки громадян», в іншому разі особа нестиме кримінальну відповідальність, водночас зазначений Закон вводить «презумпцію правоти поліцейського»; особливістю вказаного акта є також те, що ним встановлено відповідальність за несанкціоноване використання зображень, особистих чи професійних даних поліції, водночас приписи законодавства чітко розрізняють образу чи наклеп на поліцейського і ті ж самі дії, вчинені щодо звичайної особи;

7) у Німеччині Федеральний кримінальний кодекс не розрізняє образу або наклеп стосовно поліцейського чи звичайного громадянина, але разом із цим правозастосовна практика показує, що за образу поліцейського як представника влади суд може накласти більш суворі стягнення [3, с. 18–19].

Поділяємо думку К. Бугайчук, що «зарубіжна практика правового захисту поліцейських може бути імплементована до національного законодавства шляхом внесення змін до Закону України про Національну поліцію України в частині посилення гарантій професійної діяльності поліцейських, а також зміни змісту ст. 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення, в якій слід передбачити відповідальність за образу поліцейського під час виконання ним службових обов'язків або у зв'язку з їх виконанням, а також посилення санк-

цій за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського під час виконання ним службових обов'язків і за вчинення таких само дій щодо члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку» [3, с. 19].

Зауважимо, що у парламенті України зареєстровано було два законопроекти, а саме:

1) проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо захисту честі та гідності працівників Національної поліції України, членів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону та військовослужбовців реєстр. № 5050 від 08.02.2021 (далі – проект № 5050) [9];

2) альтернативний законопроект до проекту Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо захисту честі і гідності громадян та працівників правоохоронних органів реєстр № 5050-1 від 24.02.2021 (далі – проект № 5050-1) [10].

Так, проектом № 5050 було запропоновано внести зміни до статті 185 КУпАП через додавання до неї дефініції «образу честі та гідності працівника Національної поліції України, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця», що полягає в «умисних, публічних діях, які ображають честь та гідність, виражених у непристойній формі, осквернення однострою» [9].

Розробниками законопроекту № 5050-1 [10] запропоновано запровадження адміністративної відповідальності за образу поліцейських, працівників Державної прикордонної служби України під час виконання ними своїх службових обов'язків, а так само членів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону під час залучення їх до охорони громадського порядку. Також передбачено внесення змін до ст.ст. 262 та 263 КУпАП у частині уточнення підстав для застосування процедури адміністративного затримання поліцейськими, посадовими особами Військової служби правопорядку у Збройних силах України та Державної прикордонної служби України. Безпосередньо законопроектом пропонується внесення змін до ст.ст. 173, 185, 185⁷, 185¹⁰, 262 та 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Зокрема, додається частина 3 статті 185 КУпАП, «Публічна образа поліцейського під час виконання ним

службових обов'язків або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця у зв'язку з їхньою участю в охороні громадського порядку –

тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до тридцяти годин» [10].

Також законопроектом № 5050-1 пропонується доповнити статтю 185¹⁰ КУпАП третьою частиною, а саме: «Публічна образа військовослужбовця, працівника Державної прикордонної служби України під час виконання ними службових обов'язків, пов'язаних з охороною державного кордону, суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні чи здійсненням прикордонного контролю в пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України або контрольних пунктах в'їзду-виїзду, або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, який бере участь в охороні державного кордону України, –

тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до тридцяти годин» [10].

Вважаємо позитивними намагання законодавця щодо удосконалення захисту честі і гідності громадян та працівників правоохоронних органів, посилення адміністративної відповідальності та отримання справедливого покарання. Однак необхідно звернути увагу на окремі питання, які потребують уточнення, зокрема, необхідним є визначення таких термінів «образу» та «публічна образа», які вживаються у запропонованому проекті Закону. Оскільки відсутність визначення в українському законодавстві, а також у законопроекті дефініції «образу» може створювати додаткові проблеми в застосуванні такої відповідальності. Зауважимо, що законопроекти є актуальними, своєчасними та необхідними для забезпечення захисту честі та гідності працівників Національної поліції України під час виконання ними службових обов'язків з охорони громадського порядку, хоча і потребують доопрацювань, зокрема і за рахунок унормування та удосконалення понятійного апарату. Оскільки цінність особистих немайнових прав полягає не тільки в можливості їх реального здійснення, а й у належній правовій охороні та ефективному захисті з боку держави.

Список використаних джерел

1. Батечко А.І. Захист честі та гідності працівників Національної поліції України. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. № 3 (76). С. 62–68.
2. Боровик А. Підстави юридичної відповідальності за образу представника влади потребують удосконалення. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 4. С. 60–72.
3. Бугайчук К.Л. Закордонний досвід правового регулювання відповідальності за образу працівників поліції та можливості його використання в Україні. *Право і безпека*. 2021. № 1 (80). С. 13–20.
4. Марініч Ж. Особливості захисту честі, гідності та ділової репутації поліцейського. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 3. С. 24–30.
5. Співак М. Щодо захисту честі і гідності громадян та працівників правоохоронних органів: посилення адміністративної відповідальності. *Адміністративне право і процес*. 2022. № 1 (36). С. 47–61.
6. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.09.2022).
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 30.09.2022).
8. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1138 z późn. zm.).
9. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо захисту честі та гідності працівників Національної поліції України, членів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону та військовослужбовців : проект Закону України № 5050 від 08.02.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=71060 (дата звернення: 30.09.2022).

10. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо захисту честі і гідності громадян та працівників правоохоронних органів : проєкт Закону України № 5050-1 від 24.02.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=5050-1&skl=10 (дата звернення: 30.09.2022).

References

1. Batechko, A.I. (2021). Zakhyst chesti ta hidnosti pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy [Protection of the honor and dignity of National police employees]. *Pravovyi chasopys Donbasu*. № 3 (76). S. 62–68 [in Ukrainian].
2. Borovyk, A. (2022). Pidstavy yurydychnoi vidpovidalnosti za obrazu predstavnyka vlady potrebuut udoskonalennia [The grounds for legal liability for insulting a government official need to be improved]. *Visnyk Penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy*. № 4. S. 60–72 [in Ukrainian].
3. Buhaichuk, K.L. (2021). Zakordonnyi dosvid pravovoho rehuliuвання vidpovidalnosti za obrazu pratsivnykiv politsii ta mozhlyvosti yoho vykorystannia v Ukraini [International experience of legal regulation of liability for insult of police officers and possibilities of its use in Ukraine]. *Pravo i bezpeka*. № 1 (80). S. 13–20 [in Ukrainian].
4. Marinich, Zh. (2020). Osoblyvosti zakhystu chesti, hidnosti ta dilovoi reputatsii politseiskoho [Special features of protecting a police officer's honor, dignity and business reputation]. *Pidpriemstvo, hospodarstvo i pravo*. № 3. S. 24–30 [in Ukrainian].
5. Spivak, M. (2022). Shchodo zakhystu chesti i hidnosti hromadian ta pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv: posylennia administratyvnoi vidpovidalnosti [On the protection of the honor and dignity of citizens and law enforcement officers: strengthening administrative responsibility]. *Administratyvne pravo i protses*. № 1 (36). S. 47–61 [in Ukrainian].
6. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku [The Constitution of Ukraine dated from June 28, 1996]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Last accessed: 30.09.2022).
7. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia [Code of Ukraine on administrative offenses]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (Last accessed: 30.09.2022).
8. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1138 z późn. zm.) [in Polish].
9. Pro vnesennia zmin do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia shchodo zakhystu chesti ta hidnosti pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy, chleniv hromadskykh formuvan z okhorony hromadskoho poriadku i derzhavnoho kordonu ta viiskovosluzhbovtziv: Proiekt Zakonu Ukrainy № 5050 vid 08.02.2021. Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=71060 (Last accessed: 30.09.2022).
10. Pro vnesennia zmin do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia shchodo zakhystu chesti i hidnosti hromadian ta pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv: Proiekt Zakonu Ukrainy № 5050-1 vid 24.02.2021. Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=5050-1&skl=10 (Last accessed: 30.09.2022).

Atamanchuk Natalia,

Doctor of Law, Associate Professor

(Kyiv Regional Center of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3893-084X>

Chaika Viktoriia,

Doctor of Law, Associate Professor

(State Tax University, Irpin, Kyiv region)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5990-7342>

RESPONSIBILITY FOR INSULTING POLICE OFFICERS: FOREIGN EXPERIENCE AND POSSIBILITIES FOR UKRAINE

The article deals with the problem of insulting police officers while their performing official duties, as well as establishing administrative responsibility for such an offense.

Current problems of legal responsibility for insulting officers of the National Police of Ukraine have been researched on the ground of the analysis of administrative legislation provisions, separate bills, scientific literature and foreign experience.

Foreign experience of the current state of legal regulation of judicial responsibility for insult and slander against police officers in Poland, Germany, France and Spain has been analyzed. Moreover, the need to study and apply the best practices of the European Union states with the aim of making amendments to the current administrative legislation of Ukraine has been emphasized in the conditions of the European integration of our country and acquiring the candidate status for membership in the European Union.

The authors investigated the provisions of the draft Law of Ukraine “On Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses Regarding the Protection of the Honor and Dignity of Officers of the National Police of Ukraine, Members of Public Organizations for the Protection of Public Order and the State Border, and Servicemen” reg. No. 5050 dated by 08.02.2021 and the alternative draft law “On Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses Regarding the Protection of the Honor and Dignity of Citizens and Law Enforcement Officers” reg. 5050-1 dated by 24.02.2021.

The legislative initiatives have been noted to be relevant, timely and necessary to ensure the protection of the honor and dignity of the National Police of Ukraine, during the performance of their official duties for the protection of public order, strengthening administrative responsibility and receiving a fair punishment. Attention is paid to the need to standardize and improve the conceptual apparatus through the definition of such terms as “insult” and “public insult”, which are used in the proposed draft law.

Key words: legal protection, administrative responsibility, administrative offense, insult, police officer.